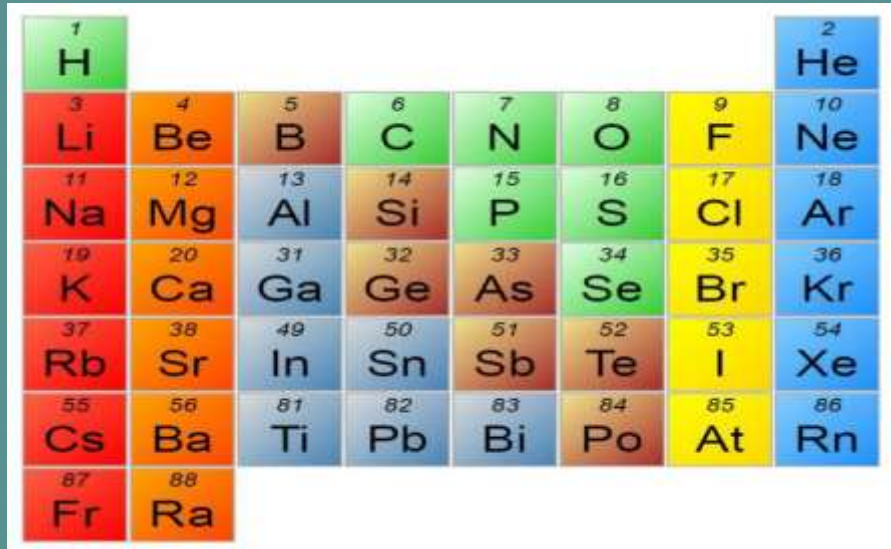

Хімічний склад клітини. Неорганічні речовини.

1 H							2 He
3 Li	4 Be	5 B	6 C	7 N	8 O	9 F	10 Ne
11 Na	12 Mg	13 Al	14 Si	15 P	16 S	17 Cl	18 Ar
19 K	20 Ca	31 Ga	32 Ge	33 As	34 Se	35 Br	36 Kr
37 Rb	38 Sr	49 In	50 Sn	51 Sb	52 Te	53 I	54 Xe
55 Cs	56 Ba	81 Tl	82 Pb	83 Bi	84 Po	85 At	86 Rn
87 Fr	88 Ra						

Біологія, 9 клас

Мета: розширити знання учнів про хімічний склад клітини; сформувати поняття про особливості будови молекули води, її властивості та роль у життєдіяльності клітини; розвивати вміння порівнювати, аналізувати, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки; формувати екологічну культуру.

Обладнання : підручник, зошит, відеоматеріали

Тип уроку: комбінований

Базові поняття та терміни: біохімія, макроелементи, мікроелементи, органогенні елементи, гідрофільні та гідрофобні сполуки

Хід уроку

I. Організація навчальної діяльності

II. Актуалізація опорних знань

Дай відповідь

1. Назвати головні принципи сучасної біології
2. Назвіть рівні організації біологічних систем
3. Довести, що біологія це система наук
4. Поясніть Екосистемний рівень організації

У НЕЖИВІЙ природі переважають
Оксиген, Силіцій, Алюміній, Натрій,
Кальцій, Ферум, Магній, Калій.

У ЖИВІЙ природі переважають
Гідроген, Оксиген, Карбон, Нітроген,
Фосфор, Сульфур.

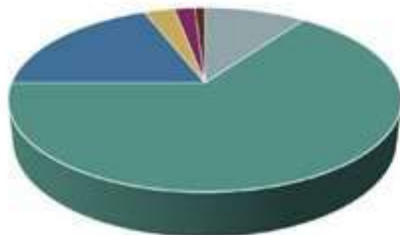
УМІСТ ДЕЯКИХ ХІМІЧНИХ ЕЛЕМЕНТІВ В ОРГАНІЗМІ ЛЮДИНИ,
МОРСЬКІЙ ВОДІ ТА ЗЕМНІЙ КОРИ

H
O
C
N
Si
Al
Fe
Ca
P
Cl
Na

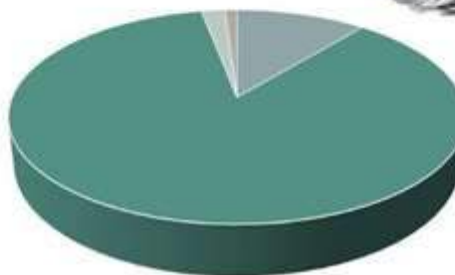
Людина

H = 10%
O = 65%
C = 19%
N = 3%
Ca = 2%
P = 1%

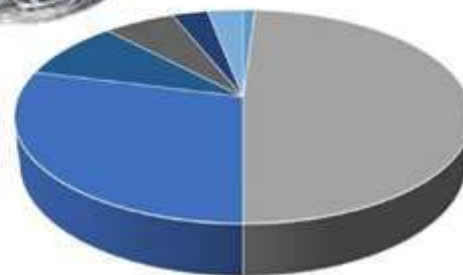
H = 11%
O = 86%
Cl = 2%
Na = 1%

Океан

Земна кора

H = 1%
O = 49%
Si = 29%
Al = 9%
Fe = 6%
Ca = 3%
Na = 3%

Хімічний склад клітини

Хімічний склад живого	
Елементний склад	Молекулярний склад
Біоеlementи: органогени, макро- елементи, мікроелементи	I. Неорганічні молекули (оксиди, кислоти, основи, мінеральні солі) II. Органічні молекули (білки, жири, вуглеводи, нуклеїнові кислоти)

Елементний

Молекулярний

Неорганічні речовини

Органічні речовини

Хімічний склад клітини

```
graph TD; A[Хімічний склад клітини] --> B[Органічні речовини]; A --> C[Неорганічні речовини]; B --> D[Білки]; B --> E[Ліпіди]; B --> F[Нуклеїнові кислоти]; B --> G[Вуглеводи]; C --> H[Вода]; C --> I["Інші, що містять:  
катіони (Na+, K+, Ca2+, Mg2+, Zn2+)  
аніони (Cl-, PO4 3-, CO3 2-)"];
```

Органічні речовини

Білки

Ліпіди

Нуклеїнові
кислоти

Вуглеводи

Неорганічні речовини

Вода

Інші, що містять:

катіони
(Na^+ , K^+ , Ca^{2+} , Mg^{2+} , Zn^{2+})

аніони
(Cl^- , PO_4^{3-} , CO_3^{2-})

Біохімія - це наука, яка вивчає хімічний склад живих організмів, перетворення речовин, їх перерозподіл та функції

Хімічні елементи, які входять до складу живих організмів і виконують певні біологічні функції, називаються **біогенними**.

До складу організмів входить понад 70 хімічних елементів

[illegible]

Червоні водорості
– Йод (I)

Ряска – Радій
(Ra)

Хребетні – Ферум
(Fe)

Діатомові
водорості
й злаки –
Силіцій
(Si)

Молюски і
ракоподібні –
Купрум
(Cu)

Вміст елементів-органогенів у клітині

O

- Оксиген (65-75%)

C

- Карбон (15-18%)

H

- Гідроген (8-10%)

N

- Нітроген (1,5-3,0%)

Хімічні елементи клітини

```
graph TD; A[Хімічні елементи клітини] --> B[Макроелементи]; A --> C[Мікроелементи]; A --> D[Ультрамикро-елементи];
```

Макроелементи

P, S, K, Ca, Na,
Cl, Mg

($> 0,001\%$)

Мікроелементи

Fe, Co, Zn, I, Cu,
B, Mo

($0,000001-0,001\%$)

Ультрамикро- елементи

Au, Ag, Be, Se,
Ra, Cs

($<0,000001\%$)

Біологічне значення макроелементів

Калій

Бере участь у
серцевих
скороченнях,
проведенні
нервового
імпульсу

Кальцій

Входить до складу
кісток, зубів,
активізує зсідання
крові, у рослин
входить до складу
оболонки

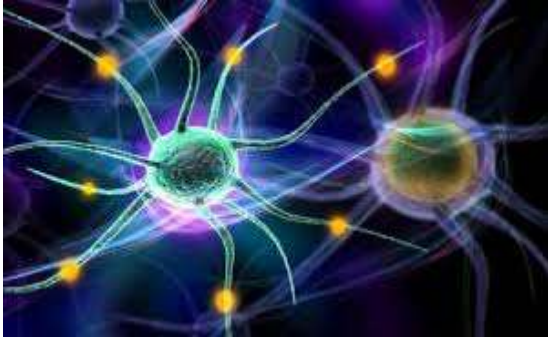
Фосфор

Входить до складу
нуклеїнових кислот,
АТФ, ферментів,
кісткової тканини та
емалі зубів

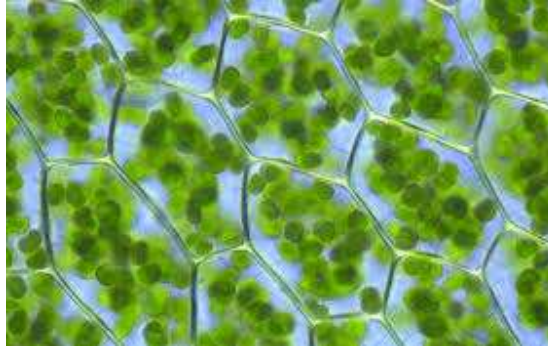
Біологічне значення макроелементів

Натрій

**Забезпечує
проведення
нервового
імпульсу, підтримує
осмотичний тиск у
клітині**

Магній

**Входить до складу
хлорофілу, міститься
в кістках і зубах,
активізує синтез ДНК,
енергетичний обмін**

Хлор

**Є компонентом
шлункового соку у
вигляді хлоридної
кислоти, активізує
ферменти**

Біологічне значення мікроелементів

Йод

**Входить до складу
гормонів
щитоподібної
залози, впливає на
обмін речовин**

Флуор

**Входить до складу
емалі зубів**

Манган

**Впливає на процеси
творення крові,
підвищує
врожайність,
активізує процес
фотосинтезу**

Біологічне значення мікроелементів

Цинк

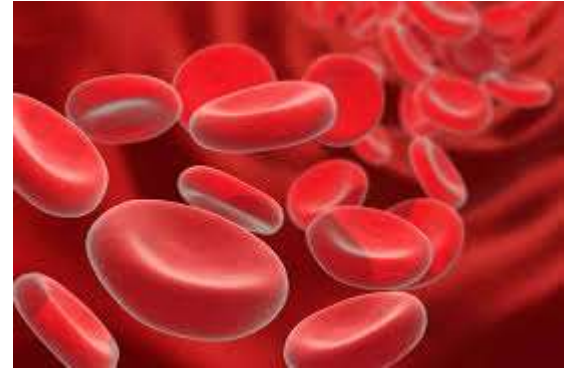
Входить до складу сітківки ока, нормалізує імунітет, обмін речовин, запобігає депресії, дерматитам

Купрум

Бере участь у регуляції діяльності серцево-судинної системи, зниженні рівня гормону щитоподібної залози, нормалізації пігментації шкіри

Ферум

Входить до складу гемоглобіну крові, кришталика та рогівки ока, забезпечує транспортування кисню

Чи важлива кількість того чи іншого хімічного елемента для живих істот?

Флюороз
(надлишок Р)

Зміни в нервовій та
кровоносній системі
(надлишок Cu)

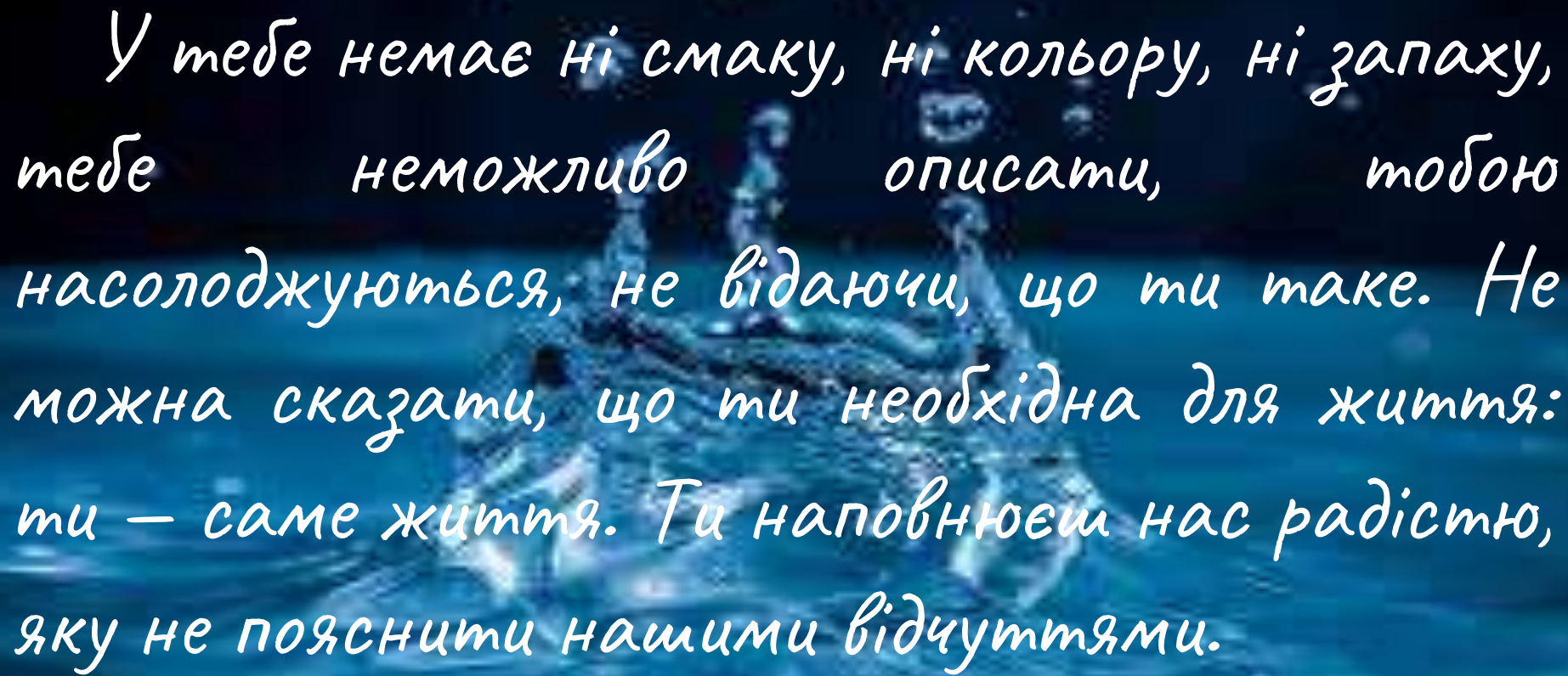
Ендемічна подагра
(надлишок Mo)

Ендемічний зоб
(нестача I)

Хлороз - захворювання, при
якому порушується синтез
хлорофілу через нестачу
Феруму, Бору

У тебе немає ні смаку, ні кольору, ні запаху,
тебе неможливо описати, тобою
насолоджуються, не відаючи, що ти таке. Не
можна сказати, що ти необхідна для життя:
ти — саме життя. Ти наповнюєш нас радістю,
яку не пояснити нашими відчуттями.

Антуан де Сент-Екзюпері

ВОДА

Уміст води в живих організмах

Молоде листя
90%

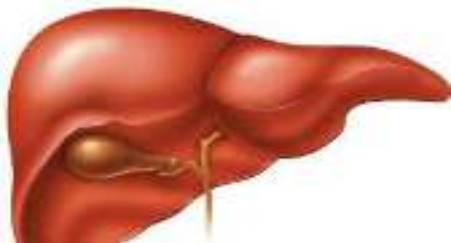
Немовля
85%

Бактерія
70%

Медуза
97%

Печінка
70%

Ембріон людини
97%

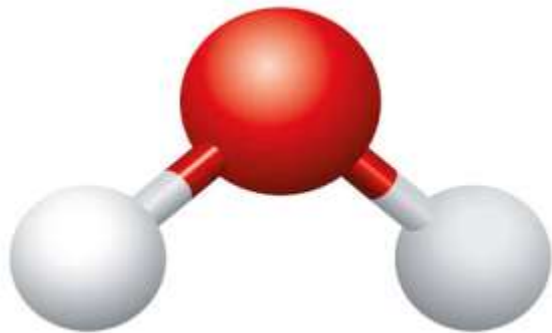
Мозок
86%

Кістки
20-30%

Склад молекули води:

Молекула води складається з атомів неметалів: одного атома Оксигену і двох атомів Гідрогену

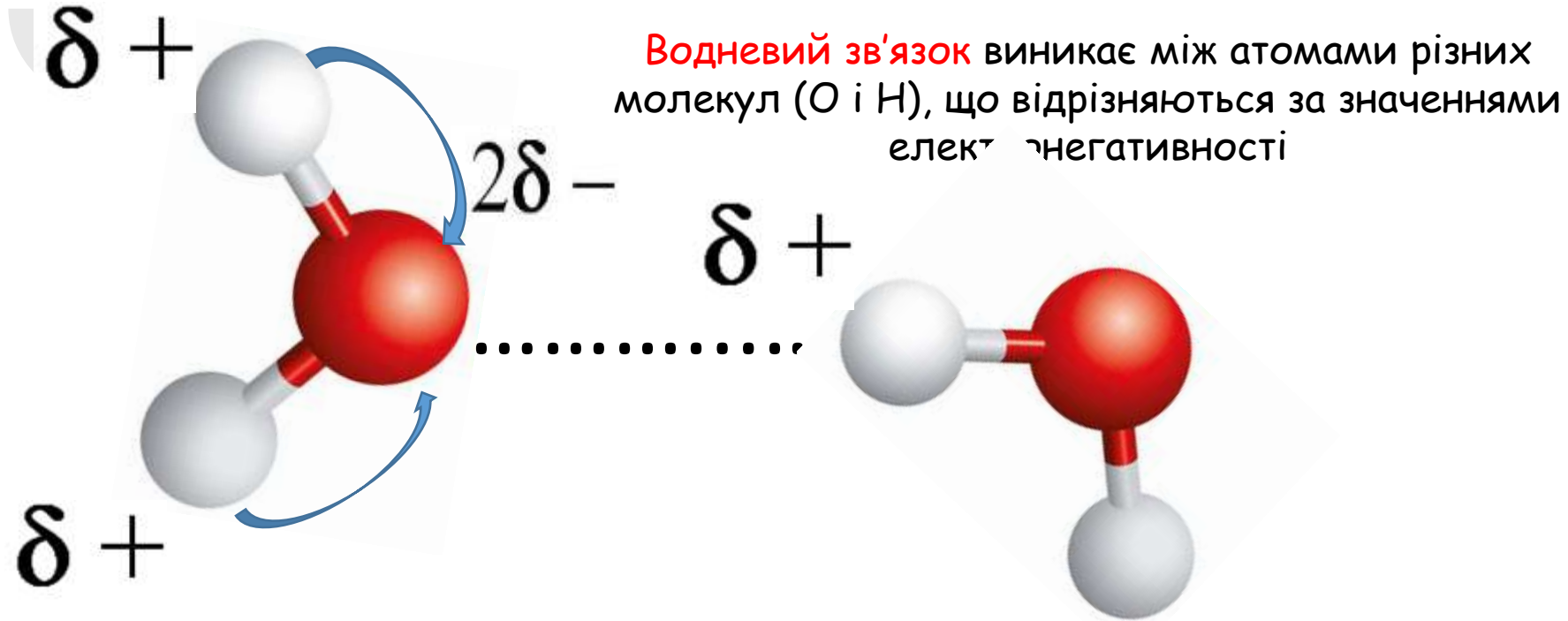
Інші сполуки неметалів із Гідрогеном:

- HCl
  - HBr
  - H_2S
  - NH_3
  - CH_4
- є газоподібними речовинами за звичайних умов

Тільки вода є рідиною за нормальних умов!

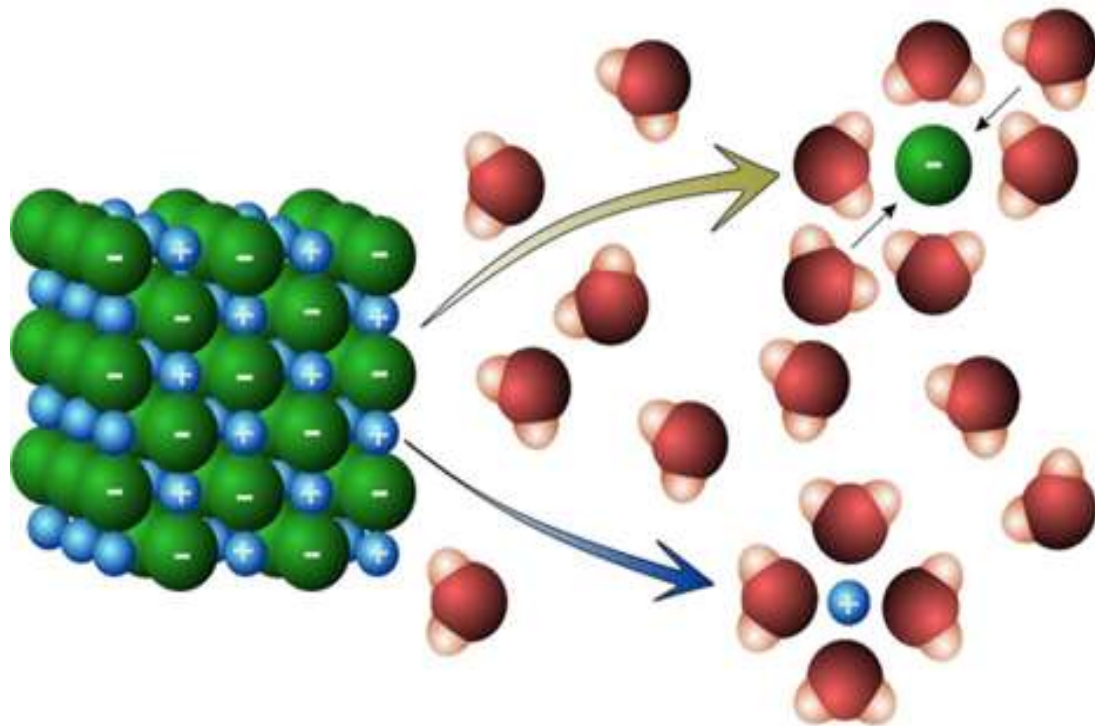
Утворення водневого зв'язку

Молекула води –
це диполь

Завдяки водневому зв'язку вода
має високі температури плавлення і кипіння,
інакше вода кипіла б при -80°C , а замерзала при -100°C

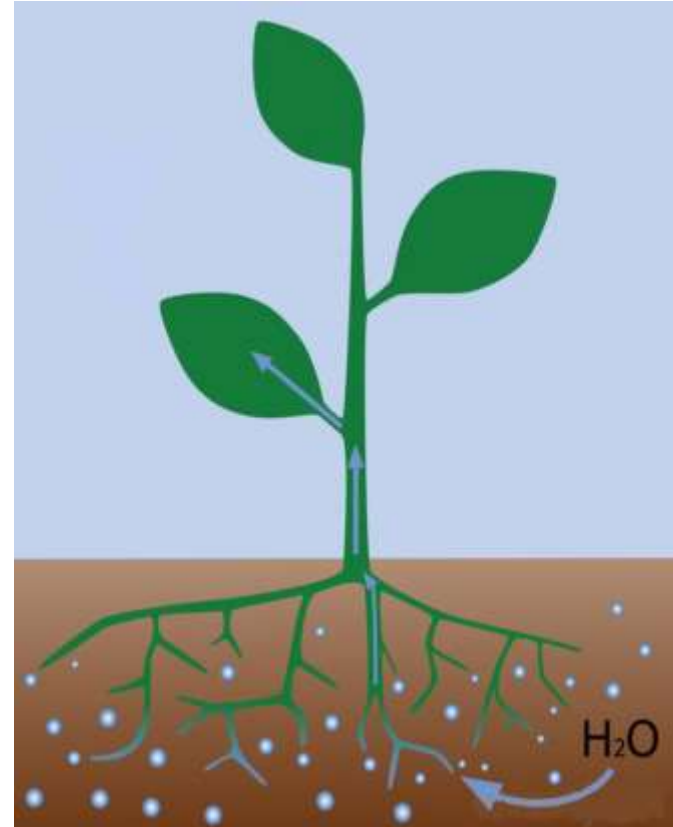
Вода - універсальний розчинник

Під час розчинення
диполі води
оточують заряджені
частинки речовин
відповідними
полюсами і ніби
«розтягують»
речовини,
відділяючи йони
один від одного

Текучість

Завдяки утворенню водневих зв'язків молекули ніби «злипаються» між собою, утримуються на близькій відстані. Але під дією зовнішньої сили молекули можуть перескакувати на вільне місце в напрямку прикладеної сили. Тому вода може рухатись **донизу** (сила тяжіння) або в бік більшої концентрації речовини **вгору** (осмос)

Поверхневий натяг

Поверхневий натяг — фізичне явище, суть якого полягає в прагненні рідини скоротити площу своєї поверхні при незмінному об'ємі

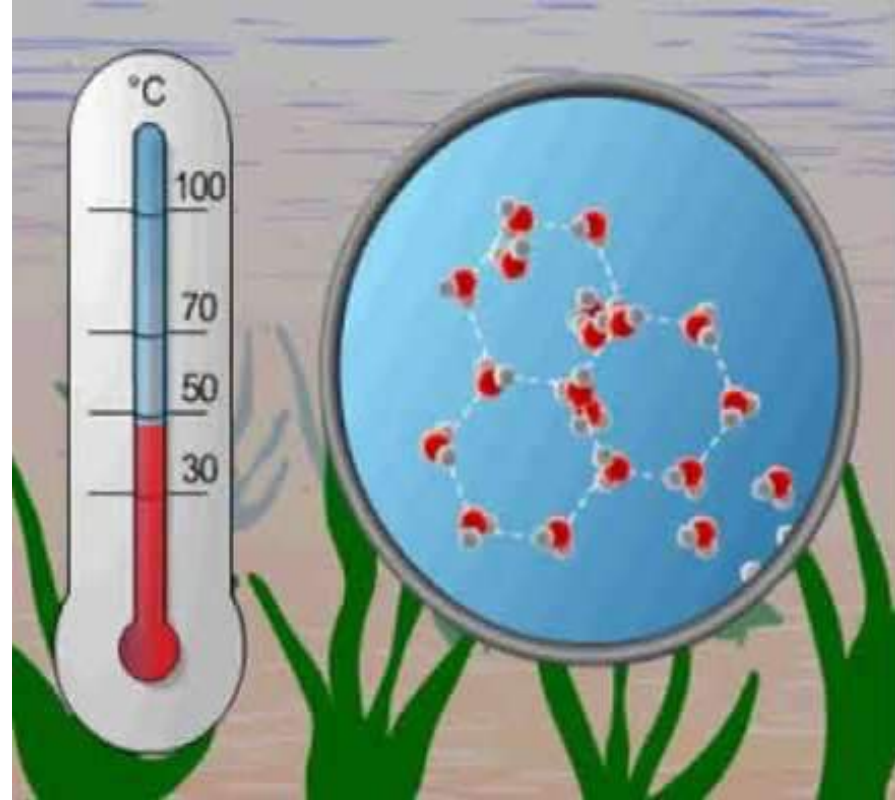
Завдяки силам поверхневого натягу краплі рідини приймають максимально близьку до сферичної форми, виникає капілярний ефект, деякі комахи можуть ходити по воді.

Висока теплоємність

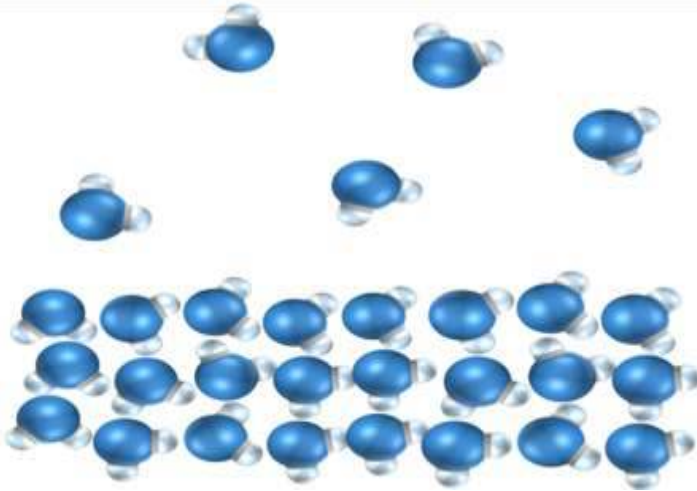
Теплоємність води - така кількість теплоти, яка необхідна, щоб нагріти 1 кг води на один градус

Питома теплоємність води перевершує теплоємність інших твердих і рідких речовин, тому тканини живих організмів при високому вмісті води мало змінюють свою температуру

Висока теплота випаровування

При випаровуванні руйнуються водневі зв'язки між молекулами, при цьому поглинається енергія з середовища

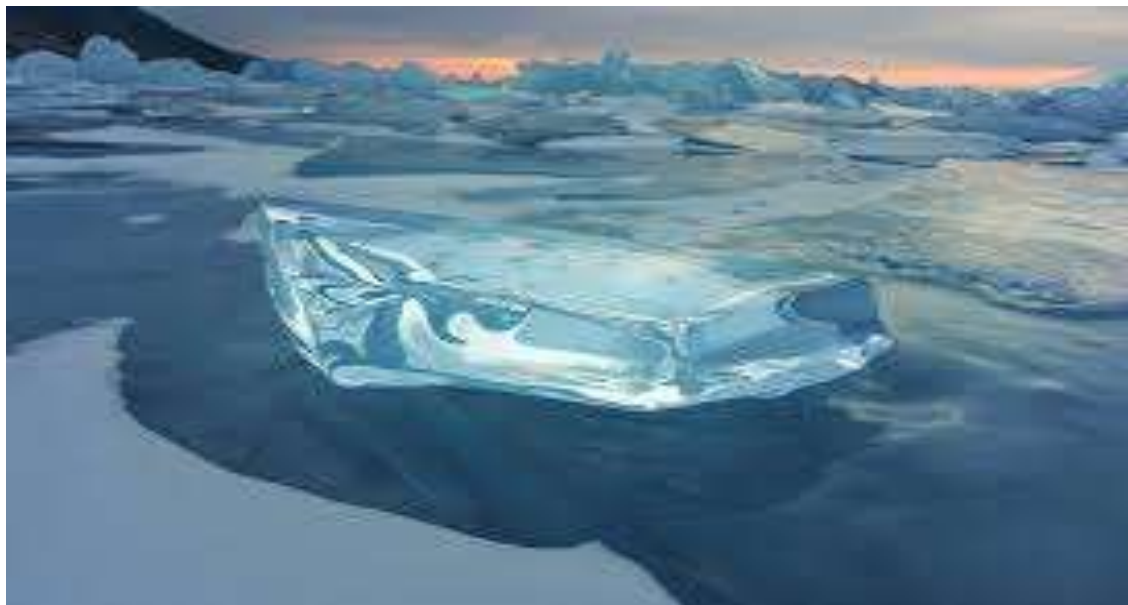
Це явище використовують тварини при потовиділенні, оскільки випаровування супроводжується охолодженням

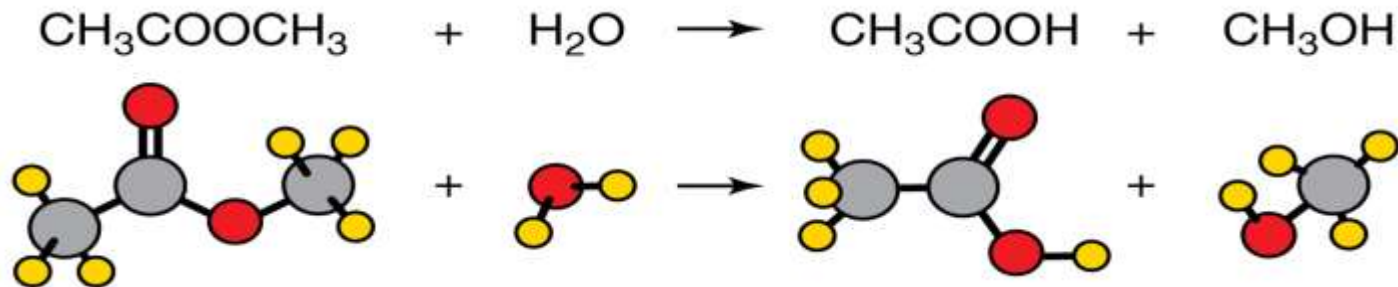
Густина води біля точки замерзання

При зниженні температури води від +4 до 0 градусів Цельсія її густина зменшується, тому лід плаває на поверхні води і не тоне

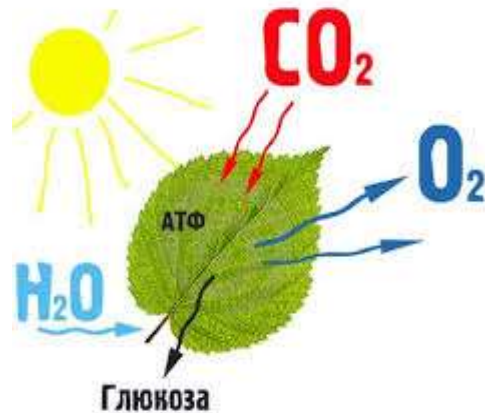

Вода - реагент

Вода розщеплює речовини, вступаючи в реакції гідролізу

Вода є джерелом Гідрогену під час фотосинтезу

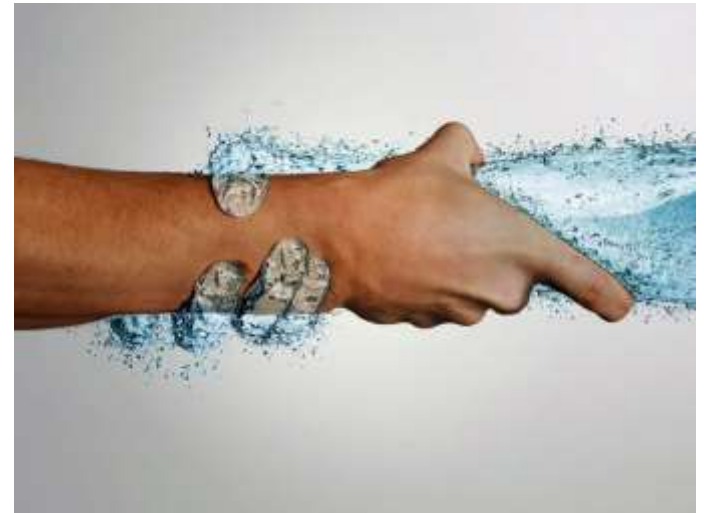
Біологічна роль води у клітині:

1. вода визначає фізичні властивості клітин – їхні об'єм і внутрішньоклітинний тиск (тургор)
2. є універсальним розчинником

Гідрофільні речовини – речовини, що добре розчиняються у воді (полярні). Це кристалічні солі, моносахариди тощо.

Гідрофобні речовини – речовини, які не розчиняються у воді, проте розчиняються у неполярних розчинниках (хлороформ, бензол). Це майже всі ліпіди, деякі білки, полісахариди тощо.

3. Вода бере участь у транспорті речовин в організмах.
4. Бере участь у біохімічних перетвореннях.
5. Приймає участь у процесах терморегуляції в організмах.

Узагальнення й систематизація знань

Основні функції води в організмі

Працюємо з підручником, стор 10-11

 Чому воду вважають універсальним розчинником?

 Яка роль води у процесах обміну речовин у живих організмах?

«Знайди пару» (вправа на встановлення відповідності).

Установіть відповідність між хімічними елементами та сполуками, до складу яких вони входять.

1 Ферум	А гормон щитоподібної залози
2 Магній	Б молекула хлорофілу
3 Купрум	В гормон підшлункової залози
4 Йод	Г молекула гемоглобіну
	Д молекула гемоціаніну

Установіть відповідність між властивостями води і її біологічним значенням.

<i>Властивість води</i>	<i>Біологічне значення</i>
1 висока температура кипіння	А лід знаходиться на поверхні водойм і захищає водних мешканців
2 розширення під час замерзання	Б забезпечення термостабільності
3 гарний розчинник	В у водних розчинах відбувається більшість хімічних реакцій
4 теплоємність і теплопровідність	Г забезпечує фотосинтез водним рослинам
5 прозорість	Д є основою для внутрішнього середовища організму

Домашнє завдання

- опрацювати § 2 ;
- відповісти на запитання до § 2 (с. 13);
- Підготуватися до діагностичної контрольної роботи за курс 8 класу